

(суб'єктом) завдань конкретної ситуації, можуть бути задіяні його інші ірраціональні сутнісні сили (почуття, емоції, афекти тощо), які досить часто починають панувати над розумом і інтелектом. Інтелектуальні властивості суб'єкта тут, звичайно ж, не заперечуються, проте вони вже не відіграють основоположної та всеосяжної ролі в пізнанні.

Нарешті, постнекласична методологія (друга половина XX ст. – наш час) ґрунтується на «злитті» суб'єкта та об'єкта, коли суб'єкт сприймається частиною об'єкта і еволюціонує, змінюється разом з ним, внаслідок чого, впливаючи на об'єкт, суб'єкт стає об'єктом власної активності (В. Кізіма). Інакше кажучи, некласична філософія розглядає взаємодію і єдність суб'єкта та об'єкта у вигляді не заданого заздалегідь збігу обставин, а навпаки, як гру, дискурс, сюжет твору в контексті тієї чи іншої життєвої ситуації.

Саме з цієї причини для сучасних гуманітарних досліджень стає характерною розробка нової світоглядно-методологічної парадигми, яка дозволила б більш адекватно осмислити сьогоденну реальність, яку часто називають «Мультиверсумом», тобто всесвітом з ознаками множинності. На відміну від попередньої реальності, яка розумілася нібито як упорядкований, раціоналізований світ створених речей, мультиверсум, як новий тип реальності, почали ототожнювати з невизначеністю або «квазіреальністю», «гіперреальністю», тобто із всесвітом з ознаками множинності. У цьому новому тлумаченні реальності її субстратна сутність знаходиться в одній площині з символічними замінниками, яких необмежена кількість. І саме в цьому полягає основна особливість інформаційного суспільства. Причому мова (в найширшому сенсі цього терміну), за допомогою якої описується (позначається) субстратна сутність Мультиверсуму, її знаки з концептами і денотатами починають жити своїм власним життям одночасно з предметами субстанціональної реальності, але без чітко вираженого референта.

Ця новітня світоглядно-методологічна парадигма часто-густо призводить до думки про те, що платонівська традиція філософствування (яка базується на конструктах розуму, істини, доброти, краси тощо) вже зжила себе, а весь попередній розвиток філософії дає хибну установку на неможливість охопити за допомогою єдиного методологічного принципу різноманітні сфери реальності.

С. Г. Головка

ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Особливістю педагогічної реальності сьогодення є співіснування різних педагогічних парадигм і підходів. Набули розповсюдження такі поняття, як «феноменологія педагогіки», «феноменологія виховання»,

«феноменологічний метод», «феноменологічний підхід», «педагогічний феномен» (Б. Бім-Бад, М. Берулава, Л. Висоцька, В. Конке, С. Кульневич, Р. Куренкова, Є. Плеханов, Є. Рогачова, Н. Смирнова, О. Федотова, Т. Філановська та ін.). Філософським базисом дослідження їхньої сутності є ідеї класичної феноменології (Г. Гегель, Е. Гуссерль, М. Гартман, Т. Лукман, М. Шелер, Г. Шпет, А. Шюц). Феноменологічний підхід збагачує пошуки новітніх технологій освіти та виховання молоді, дозволяє зосередитися на глибинному сенсі життя, світосприймання, освіти, існування у соціумі, професії тощо, а освітні цінності набувають нового звучання.

Якщо розглядати феноменологію як вчення про феномени, звернемо увагу на тлумачення основного терміну. Феномен розглядають у двох значеннях: як надзвичайно рідке явище або людина, яка наділена унікальними здібностями; у філософії як явище, досягнути яке можливо через органи чуття на протигагу ноумену, який пізнається за допомогою розуму (І. Кант). Причому сприйняття феноменів не обмежується лише почуттєвим актом пізнання. Тут є вкрай важливий для педагогіки момент, коли у пізнанні феномену «зустрічаються» чуттєвий, мислительний та моральний аспекти, і саме моральність є властивою смисловій побудові феноменів, об'єднує ці аспекти та надає їм цілісності й нерозривності. У науковій літературі зустрічаємо й такі визначення: феномен – явище (на відміну від його сутності), реальний факт, відомий з досвіду; дані, що представлені в індивідуальній свідомості, психічні стани та процеси; надбання суб'єктивного світу особистості; об'єкти чуттєвого споглядання; міркування мислителів з приводу баченого й завбачуваного (обсяг та зміст може бути досить широким). Тобто феноменологічне поле – відкрите, насичене та динамічне явище. Наприклад, у його просторі можемо споглядати такі феномени, як людина, мова, творчість; людські стани – любов, страждання, біль, страх, милосердя, добро, краса тощо. А як провідну ідею використовувати вислів А. Шюца «Світ, що сяє смислом». Джерелами для встановлення певних феноменів можуть бути спостереження, літературно-художній матеріал, автобіографічний наратив, реальні події, зміст індивідуальної свідомості, сліди пережитого, зміст мисленнєвих бесід. М. Гартман, наприклад, запропонував виявлення та опис феноменів (цілісної єдності внутрішнього та зовнішнього) з позиції дослідження їх значень, смислів, сутностей.

Технологічний контекст нашого досвіду викладання становить використання методів феноменологічного аналізу до пізнання історико-культурних феноменів. Звертання до феноменології у процесі викладання дисциплін дозволяє актуалізувати її ресурси у напряму реальної роботи з опанування молоддю історичними, культурними, смисловими образами, що насичують і поширюють свідомість (в умовах розвитку у сучасній молоді «кліпового мислення», ізольованого від справжнього життя, це є вкрай необхідним). Наприклад, історико-культурний матеріал дозволяє

демонструвати цілісні зразки життєдіяльності і фрагменти життя успішних і талановитих діячів культури, історичних діячів, пошуки ними смислів життєдіяльності, ціннісне ставлення до культури, людей, творчості. В історії містяться великі можливості для проживання та переживання минулого, для того, щоб здійснити перехід від історії ідей до історії смислів, повернути в історію описовість та подієвість. Феноменологічний підхід ставить викладача перед питанням: наскільки він здатний «згасити» своє суб'єктивне сприйняття минулого, об'єктивуючи його, чи треба це робити? У лекціях діалог та розуміння витісняють монолог та пояснення. Приклад діалогу: мислителі колишньої епохи відзначили кілька «больових точок», перш за все і таку, що «у свідомості XIX-XX століть майже зник ідеал людини. З тих пір, як людину визнали продуктом суспільства, породженням соціального середовища, ідеал людини було замінено на ідеал суспільства» (М. Бердяєв). Чи не переживаємо і ми у XXI столітті такий же «больовий» синдром? І як повернути людину у лоно пріоритетних цінностей буття? Метод феноменологічної редукції («очищення свідомості») від ідеологічних, соціальних нашарувань дозволяє вийти на шлях осягнення внутрішньої людської природи, «людськості», індивідуальності (життєтворчість видатних людей), не розчинитися у натовпі, у масовій свідомості. Тим більше, що сьогодні затребуваним зразком масової поведінки стають тваринні, а не людські інстинкти.

І. Б. Абрамська

ЩОДО ПРОБЛЕМ ДУХОВНОГО ОНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

Відомо, що вся історія розвитку людини – складний процес суперечливого взаємовпливу форм практичної реалізації людських сутнісних сил і способів її духовного становлення. Які є можливості та способи оновлення суперечливого зв'язку практичного і духовного в умовах сучасного розвитку українського суспільства?

Світ людини і сама людина, яка реалізує в ньому своє «об'єктивоване» буття, пов'язані практично й ідеально. Ці два типи зв'язку не суперечать, а взаємно доповнюють один одного, утворюючи сукупність єдиних форм розвитку ідеального історичного світу і світовідношення, причому ідеальне і духовне не тотожні. Вони по-різному організовують розвиток історичної природи людської свідомості. Будучи найважливішою стороною, способом зміни практики, ідеальне «представляє» свідомість світу, робить його системоутворюючим процесом історичного самообґрунтування світовідношення.

Ідеальне існує як сукупність форм вирішення внутрішніх протиріч розвитку практики, як властивість, атрибут і системна якість